

Pilotprosjektet på besøksforvaltning

Besøkende på Reine og Vindstad Foto: Hanne Lykkja

Underveisrapport

Juni 2019

Nordland
FYLKESKOMMUNE

Innhold

Pilotprosjektet på besøksforvaltning.....	1
Underveisrapport	1
Juni 2019	1
1. Bakgrunn	4
1.1 Hva er besøksforvaltning	4
1.2 Hva er overturisme.....	5
1.3 Viktige prinsipp i besøksforvaltning	5
2. Hva er gjort så langt	6
2.1 Planmessig tilnærming.....	6
2.1.1 Ny reiselivsstrategi for Vega	6
2.1.2 Arealplan for Vestvågøy	7
2.1.3 Planarbeid i Meløy kommune	7
2.1.4 Deltakelse i kommunale arbeidsgrupper for besøksforvaltning	8
2.1.5 Innspill til plansaker	8
2.1.6 Tverrsektorielt samarbeid om besøksforvaltning i fylkeskommunen.....	8
2.1.7 Deltakelse og innlegg på planfaglige konferanser.....	8
2.1.8 Forskning og utvikling	9
2.2 Fellesgodefinansiering	9
2.3 Bærekraftige lokalsamfunn (frivillig sektor).....	10
2.3.1 Kræsjkurs i besøksforvaltning.....	10
2.3.2 Samarbeid med frivillige organisasjoner	11
2.4 Best practice nasjonalt og internasjonalt	11
2.4.1 Regionalt nivå.....	11
2.4.2 Nasjonalt nivå.....	12
2.4.3 Internasjonalt nivå	12
2.5 Fysisk tilrettelegging og infrastruktur	13
2.5.1 Parkering, søppelhåndtering og toaletter	13
2.5.2 Stier og ferdsel i marka.....	14
2.5.3 Styring av ferdsel.....	14
2.5.4 Besøkende som ressurs for å opprettholde lokal infrastruktur og levende lokalsamfunn	15
2.6 Smart destinasjonsutvikling og ansvarlig markedsføring	15
2.6.1 Kommunikasjon før gjesten ankommer.....	15
2.6.2 Ansvarlig markedsføring	16
2.6.3 Kunnskapsinnhenting	16

2.6.4 Samarbeid med andre utviklingsprosjekt	17
2.7 Konferanser og informasjonsarbeid.....	18
2.7.1 Seminar om besøksforvaltning	18
2.7.2 Foredrag og innlegg	18
2.7.3 Annet informasjonsarbeid og dialog.....	19
3. Tanker om veien videre	20

1. Bakgrunn

Pilotprosjektet på besøksforvaltning er forankret i Fylkesplanen, Strategi for reiseliv- og opplevelsesnæringer, Innovasjonsstrategien, samt politiske vedtak i fylkestinget og de 8 pilotkommunene som er med (Lofoten som reiselivsregion, Vega som verdensarvkommune og Svartisen i Meløy kommune som attraktivt besøkspunkt). I Fylkestingssak 101/2017 er det vedtatt at *«Fylkestinget vil at Fylkesrådet skal etablere et prosjekt over 3-5 år for å utvikle en pilot for besøksforvaltning i Nordland. Prosjektet er et samarbeid mellom Nordland fylkeskommune og kommunene i Lofoten, Vega kommune og Meløy kommune med besøkspunktet Svartisen. Målet med satsingen er å etablere et helhetlig system for besøksforvaltning i Lofoten, på Vega og i tilknytning til Svartisen ved Engenbreen. Et slikt system må koble sammen ulike aktører for å få til en helhetlig tilrettelegging. Reiselivsnæringen, offentlige, private og frivillig sektor må sammen få til løsninger som sikrer en bærekraftig utvikling av reiselivet i Nordland»*.

Prosjektet skal gjennom samarbeid med offentlig forvaltning, privat næringsliv, frivillig sektor og FoU-miljøer koordinere og bygge opp kunnskap og kompetanse på tvers av sektorer, forvaltningsnivå og fagdisipliner. En viktig forutsetning for pilotprosjekt er at kommunene gis mulighet og har vilje til å delta i å utvikle besøksforvaltningen. Fylkeskommunen stiller gjennom pilotprosjektet en ressurs til rådighet som skal kunne jobbe sammen med kommunene på problemstillinger som er aktuelle i forhold til besøksforvaltning.

Pilotprosjektet startet opp 01.01.18. Det er ansatt to personer på næringsavdelingen: prosjektleder Ann Heidi Hansen med kontorsted hos fylkesadministrasjonen i Bodø, og prosjektmedarbeider Hanne Lykkja som har et spesielt ansvar for Lofot-kommunene og har kontorsted på Matparken i Vestvågøy.

1.1 Hva er besøksforvaltning

Forvaltning handler om «å ta vare på». Besøksforvaltning skal sikre at opplevelsen blir god både for besøkende og fastboende, samtidig som den lokale verdiskapingen blir størst mulig. Besøksforvaltning betyr derfor at man sikre en bærekraftig utvikling som er innenfor grensene til det natur, landskap, miljø, lokalsamfunn og lokal kultur tåler, samtidig som det gir grunnlag for sunn næringsdrift og lokal verdiskaping. Målet med besøksforvaltning og besøksledelse er å finne den optimale balansen mellom bruk av et sted og det å ta vare på stedets ressurser på en bærekraftig måte. Besøksforvaltning hører derfor hjemme i samfunnsplanleggingen og må inn i det kommunale, fylkeskommunale og nasjonale planarbeidet.

Besøks- og reiselivsnæringene er høyt prioritert av Nordland fylkeskommune. Prosjektet tar utgangspunkt i at reiselivet er en industri som utnytter ressursgrunnlaget på lik linje med andre industrier som f.eks. fiskeri-, olje- og mineralnæringene. Reiseliv krever derfor en tilsvarende seriøs håndtering og forvaltning. Det er ingen nasjonale reiselivsstrategier eller strategier for besøksforvaltning for reiselivet på nasjonalt nivå per 31. mai 2019.

Pilotprosjektet har som mål å utvikle et mer helhetlig forvaltningssystem med nye verktøy som kan brukes i kommuner og regioner i Nordland som ønsker å satse på besøksnæringer.

1.2 Hva er overturisme

Utfordringer knyttet til økt turisme er ikke unik for Nordland, og får økende oppmerksomhet globalt. Overturisme var et av de internasjonale nyordene i 2017. EU-paramentets komite for transport og turisme har fått utarbeidet en rapport om overturisme i Europa (Overtourism: impact and possible policy responses, oktober 2018). Her defineres overturisme som: «*Overturisme beskriver en situasjon hvor påvirkningen av turismen, på enkelte tidspunkt og på enkelte steder, overskrider fysiske, økologiske, sosiale, økonomiske, psykologiske og/eller politiske tålegrenser*» (s. 22). Rapporten slår også fast at Europa bare er i startfasen i forhold til politikktutforming på dette området.

Ut fra denne definisjonen kan vi konkludere med at vi stedvis og i noen tidsrom allerede har overturisme i Nordland. Definisjonen gir også innspill til hvilke tålegrenser steder som i dag har underturisme bør tenke på for å unngå å få situasjoner med overturisme.

1.3 Viktige prinsipper i besøksforvaltning

Reiseliv og besøksforvaltning dreier seg om mer enn turisme. I besøksforvaltningen jobber vi både med kortreist og langreist besøk, slik at tilbud og tiltak som f.eks. dreier seg om trygg ferdsel, folkehelse, friluftsliv og andre besøksnæringer også hører med her. I pilotprosjektet har vi lagt vekt på noen overordnede prinsipper i vårt arbeid:

Reiselivsnæringen skal bidra til utvikling av bærekraftige lokalsamfunn

Et grunnleggende spørsmål er: Hvorfor skal vi ha turisme? Hva skal turismen gjøre for oss? Svaret kan ikke defineres av reiselivsnæringen alene, men involverer hele lokalsamfunn og mange aktører. Svarene vil bidra til avklaring og gi muligheter for lokal planlegging og styring av reisemålet. Hvem må vi invitere for å oppnå disse målene? Hvilke type turisme er det vi vil legge til rette for?

Fra volum til verdiskaping

Et avgjørende grep er å skifte fokus fra volum til verdiskaping, og fra kvantitet til kvalitet. Det er ikke antall besøkende som er avgjørende, men den verdien besøkene skaper lokalt. Det innebærer at vi må måle suksess på nye måter, tilpasset det enkelte lokalsamfunn og reisemål (fra maksimalisering til optimalisering). Det er behov for å utvikle flere og et større spekter av kriterier som skal brukes for å følge utviklingen i et bærekraftig perspektiv.

Helhetlig og langsiktig planlegging

Vi ser en bevegelse fra en sektorbasert til en helhetlig forvaltning av natur og kultur. Nye forvaltningsmodeller (f.eks. UNESCOs the nature-culture-people approach) setter ikke lenger skarpe skiller mellom forvaltning av natur og kultur, like lite som moderne helsefag setter skille mellom fysisk og psykisk helse. Klimadebatten og fokus på bærekraft stiller også konkrete krav til helhetlige konsekvensvurderinger både i et kort og langt perspektiv.

Fra markedsføring til besøksledelse

Det siste tiåret har det skjedd grunnleggende endringer innen markedsføringsfeltet. I dag er det gjesten som er den viktigste markedsføreren gjennom deling av sine opplevelser i sine sosiale nettverk. Dette setter fokus på den helhetlige opplevelsen av reisemålet. Den gode opplevelsen skapes i samarbeid og samhandling mellom mange ulike aktører. Hvem tar oppgaven med besøksledelse for å kvalitetssikre omdømmet for reisemålet?

Fra styring til samhandling og samskaping

Den enorme globale veksten i reiselivet utfordrer lokal, regional og nasjonal samfunnsplanlegging. Forvaltningsoppgavene kan ikke løses av myndighetene alene. Både lokalbefolkningen og de besøkende må involveres. Det er mange som kan gjøre en innsats for å ta vare på landskap og kulturarv. Hvordan kan disse involveres i besøksforvaltningen framover?

2. Hva er gjort så langt

Fylkestingssaken skisserer noen hovedområder som pilotprosjektet skal jobbe på. Denne rapporten følger i hovedsak denne inndelingen og tar med hovedaktivitetene som er gjennomført fra oppstart i januar 2018 og fram til juni 2019.

2.1 Planmessig tilnærming

Prosjektet har hatt fokus på å jobbe sammen med regionale og lokale planleggere. Utgangspunktet har vært å inkludere besøksforvaltning i eksisterende planverk og bygge opp ny kompetanse i samhandling med planleggere på kommunalt og regionalt nivå. Dette vil sikre forankring og videreføring når prosjektet blir avsluttet.

Det er utviklet veiledere for besøksforvaltning i norske verneområder. De fleste problemstillingene som kommunene har tatt opp gjelder imidlertid utenfor verneområder. Prosjektet har derfor valgt en bred inngang og sett på hvordan besøksforvaltning kan inkluderes i gjeldende planverk for samfunnsutvikling. Planverk som strategisk verktøy for lokal styring og medvirkning fra lokalbefolkningen. Prosjektet har jobbet sammen med kommuner som har invitert oss inn i aktuelle planprosesser de har hatt på gang.

2.1.1 Ny reiselivsstrategi for Vega

Vega utarbeidet en reiselivsstrategi i 2006-2007 som har vært revidert en gang etter dette. Kommunen ble sertifisert som Bærekraftig Destinasjon i 2013 og re-sertifisert i 2016. Vega fikk verdensarvstatus i 2004. I tillegg har det vært krav om utvikling av besøksforvaltningsplaner for verneområder og verdensarvområdet. Kommunen definerte at de har behov for en ny type Plan for Vega som reisemål. Den nye planen skal integrere bærekraft sertifiseringen og besøksforvaltning. De ønsker en holistisk planlegging og den nye planen integreres i andre relevante planer og planprosesser i kommunen slik at det blir bedre forankring og samordning internt. Prosessen ble startet opp i 2018 og foregår fortsatt.

Det har vært gjennomført mange fellesmøter og enkeltmøter hvor lokalbefolkningen er blitt spurt om hva de ønsker med reisemålsutviklingen. Eksempel på tema som tas opp er bl.a. hvorfor skal vi ha turisme, hva skal reiselivet bidra med for Vegasamfunnet, hva er bra og utfordrende med dagens turisme, hvem er drømmeturisten, når og hvor vil vi ha besøkende etc. På denne måten ønsker man å få til en involverende prosess som inkluderer hele samfunnet.

Kartleggingen som gjennomføres nå vil danne grunnlag for den videre prosessen. Elementer i de neste fasene vil være å jobbe mer med hele kundereisen på Vega, dvs. diskutere forvaltning av fellesgoder (sti, sykkelveier, søppel, toaletter m.m.) og en mer helhetlig tilnærming. De ønsker å være mer proaktive i valg av strategiske målgrupper, og definere

hvem de vil ha på besøk og hvorfor. De vil bruke kunnskap om de besøkende til å gjøre riktige valg med hensyn til kommunikasjon før, under og etter besøket. De ønsker tiltak for å utvikle en høy opplevelseskvalitet slik at de styrker konkurransekraften. Planen skal også utvikle et bedre beslutningsgrunnlag og måleindikatorer som er relevant i forhold til målsettingene.

Status: pilotprosjektet har hatt en god dialog med kommunen rundt innholdet i planen og hvordan prinsipp i besøksforvaltning kan brukes i prosessen. Mange lokale møter er nå gjennomført og vi har deltatt på ett av grendelagsmøtene i mai 2019. Planarbeidet har stor overføringsverdi til andre kommuner som ønsker å kartlegge sosiale tålegrensener og sikre en bred involvering av lokalsamfunnet. Vi vil fortsette å være en diskusjonspartner og støtte i den videre prosessen med planen framover.

2.1.2 Arealplan for Vestvågøy

Pilotprosjektet har deltatt på flere folkemøter tidlig i arealplanprosessen. Her ble det innhentet innspill og gitt vurderinger på tema opplevelsesbasert reiseliv. Vi har deltatt på møter i prosjektgruppe med reiselivsfolk og planleggere, hvor landskapskartlegging er brukt som utgangspunkt for å diskutere bruk og egnethet for ulike brukergrupper. Tidlig i planprosessen var det diskutert hvordan besøksforvaltning kunne integreres i arbeidet med ny arealplan. Vi har bidratt med innspill til hva landskapskartene sier om området. Vestvågøy kommune valgte å ta inn nasjonalt viktige områder (dvs. grov inndeling, minsteareal 4 km²) der man så legger opp til egne landskapsanalyser og vurderer forslag til reguleringer, retningslinjer eller reguleringsplaner på bakgrunn av disse. Hvordan tilrettelegges viktige opplevelsesområder for reiseliv og hvordan tilpasses forvaltning av disse på ulike måter tilpasset ulike opplevelser? Kommunen vedtok en svært stram tidsplan for å få planen gjennom og det ble etter hvert klart at man likevel ikke hadde tid til å velge ut strategisk viktige stier og løyper som Friluftsrådet skulle digitalisere, og administrasjonen fikk heller ikke tid til å jobbe inn en kystsonenplanen. Høringsfristen for planen er satt til 15.06.19.

2.1.3 Planarbeid i Meløy kommune

Pilotprosjektet har, i samspill med andre avdelinger på fylkeskommunen, bidratt med innspill til revisjon av kommunedelplan for Engenbreen. I tillegg har vi vært med i diskusjoner rundt plansak på uttak av is fra Svartisen og reguleringsplan for Svart hotell.

Fylkeskommunen ga i april 2018 tilskudd til hovedprosjekt for utviklingen av Svartisen. Prosjektet gjennomføres av Meløy Utvikling KF. Målsettingene er bl.a. å løfte opplevelseskvaliteten gjennom mer informasjon, formidling, bedre infrastruktur og styrket vertsfunksjon, gjøre det enklere og sikrere å komme opp til breen, få et bærekraftig system for besøksforvaltning, og styrke kompetanse hos kommunene og relevante aktører. Pilotprosjektet sitter i styringsgruppen og har jobbet sammen med prosjektet på ulike problemstillinger knyttet til besøksforvaltning.

I samarbeid med planutvalget i kommunen, arrangerte Meløy Utvikling en egen workshop med tema besøksforvaltning 22/1-19. I tillegg til planutvalget deltok styringsgruppen for hovedprosjekt Svartisen, planavdelingen i Meløy kommune, planavdelingen i NFK, besøksforvaltningsprosjektet og Miljødirektoratet (nasjonale turiststier). Tema som ble diskutert var:

- Hva er egenarten/grunnverdien til området? Hvordan kan vi forsterke verdiene området representerer for å kunne ta ut en merverdi?
- Hva vil vi med Svartisen-området på langsikt?
- Hva er utfordringene og hva er mulighetene?
- Hvordan kan den enkelt bidra for å nå målene?

2.1.4 Deltakelse i kommunale arbeidsgrupper for besøksforvaltning

Pilotprosjektet deltar i en arbeidsgruppe for besøksforvaltning for Fredvang-området (observatør). Gruppen er nedsatt av kommunestyret og formannskapet er styringsgruppe. Gruppen har jobbet i ca. et halvt år både med kortsiktige og langsiktige løsninger. Arbeidsgruppa samordner og tar med innspill fra grendelaget som kommer fram gjennom kræsjeturset som gjennomføres.

Pilotprosjektet deltar også tverrfaglig gruppe for besøksforvaltning i Vestvågøy kommunes administrasjon (observatør) 1 gang per måned.

2.1.5 Innspill til plansaker

Pilotprosjektet samarbeider med andre avdelinger på felles uttalelser i planfaglige saker der perspektiv på besøksforvaltning er relevant. Eksempler på saker vi har vært involvert i er; kommunedelplan for Engenbreen, områdeplan for Unstad, innspill til oppstart av Torsfjorden parkeringsplass, strategisk næringsplan på Røst, arealplan for Vestvågøy, kulturminneplan for Flakstad, besøksstrategi Møysalen nasjonalpark, byplan Svolvev.

2.1.6 Tverrsektorielt samarbeid om besøksforvaltning i fylkeskommunen

Vi har hatt internt fagseminar med kolleger på næringsavdelingen, internseminar med hele næringsavdelingen 30.11-18, fagseminar og regelmessige møter med fylkeskommunens avdeling for plan, miljø, folkehelse og kulturminner. Vi har også hatt enkelte møter med avdeling for samferdsel og med fylkesmannens avdelinger for kommuneplan, landbruk og miljøvern. Vi ser behov for å ha jevnlig møter også med disse forvaltningsfagmiljøene, inkludert Statens vegvesen der flere ansvarsområder overføres til fylkeskommunen i 2020.

2.1.7 Deltakelse og innlegg på planfaglige konferanser

- Internseminar om landskap sammen med plan og miljø seksjonen (07.02.19)
- Innlegg på møte med styringsstaben i Statens vegvesen region nord (14.06.18)
- Innlegg på ISOCARP-konferansen (04.10.18) om bruk av kart over landskapstyper etter NiN, for å identifisere og vurdere ulike typer opplevelsesområder
- Innlegg på Plankonferansen for Nordland 2018 om bruk av landskapstypekart etter NiN og innspill til arealplanen. Plankonferansen 2019 er under planlegging med kommuneplanens samfunnsdel som tema. Kommuneplanens samfunnsdel er kommunenes overordnede plan og besøksforvaltning blir et tema der. Planleggere fra de 8 pilotkommunene blir invitert til å bidra aktivt med innlegg om besøksforvaltning på konferansen
- Deltagelse på Opptakt, kulturkonferanse i Henningsvær med møter (22.05.19). Et hovedtema var events og musikkfestivaler, og der var besøksforvaltning gjennomgangstema. Det ble gjennomført gruppearbeid om besøksforvaltning

2.1.8 Forskning og utvikling

Søknad om planlegging etter plan og bygningsloven:

Nordland fylkeskommune og Vestvågøy kommune er partnere i en søknad fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) som søker på Norges Forskningsråds DEMOS midler (demokratisk og effektiv styring, planlegging og forvaltning). Prosjektet som helhet vil ha et fokus på planlegging etter plan og bygningsloven (PBL), med vekt på juss og eiendomsforhold. Vi er med i arbeidspakken om planlegging i rurale områder, med vekt på tilrettelegging for naturbasert reiseliv og lokalsamfunn. Dette vil også sees i lys av de rådende eiendomsforhold og allemannsretten. I vårt delprosjekt vil det særlig ses på mulighetene for å anvende planlegging etter PBL som virkemiddel i besøksstrategiarbeidet. Hol kommune og Hallingskarvet nasjonalpark er også med som case i denne arbeidspakken. Søknadsfrist var 10.04.19 og det ventes svar i løpet av året.

Mulig søknad om besøksforvaltning og innovasjon i offentlig sektor

Pilotprosjektet vurderte i 2018 å søke forskningsmidler fra Norges Forskningsråd på Forkommune-midlene. Dette er midler som skal gå til prosjekt som bidrar til innovasjon i offentlig sektor og vi mener tema knyttet til besøksforvaltning både er tidsaktuelt og relevant. Det ble gjennomført noen sonderingsmøter med Nord Universitet, men pilotprosjektet hadde ikke kapasitet til å delta i utviklingen av en søknad. Samme år ble det gjennomført et forprosjekt i Lofoten med støtte fra Norges Forskningsråd - Forkommune Lofoten 2030. I sluttrapporten pekes det på 3 ideer til hovedprosjekt i Lofoten. En av ideene omhandler bærekraftig reiseliv: Marked og opplevelser, planlegging, infrastruktur, naturforvaltning og samfunnsansvar. Her skisseres det et mulig samarbeid mellom Nordland fylkeskommune, Destination Lofoten og Nordlandsforskning. Ideen har foreløpig ikke blitt fulgt opp. Pilotprosjektet har derfor tatt kontakt med administrasjonen i Lofotrådet, forskerne og andre som har vært involvert i de tidligere prosessene, samt kommunene Meløy og Vega for å se på mulighetene for å sende inn en søknad innen fristen 25.09.19. Hvorvidt dette er aktuelt søkes avklart innen utgangen av juni 2019.

2.2 Fellesgodefinansiering

Et fellesgode betyr at godet, eller fordelene av godet, ikke kan gjøres eksklusivt for en person eller bedrift. I besøkssammenheng handler fellesgoder ofte om tilrettelegging av toaletter, søppelhåndtering, turstier, forskjønnelse av fellesområder, informasjon, fellestransport, markedsføring etc. Økning i antall besøkende øker også behovet for tilrettelegging av fellesgodene, og dette kan ses på som en av kostnadene ved satsing på besøksnæringer. Hvem skal betale for disse kostnadene og hvilken rolle skal lokale, regionale og nasjonale myndigheter ta i å tilrettelegge viktig infrastruktur for reiselivsnæringen?

Debatten om hvordan fellesgoder skal finansieres er ikke ny, og det har vært gjort flere prosjekter for å finne gode løsninger uten at man har klart å etablere forpliktende og langsiktige avtaler. Eksempler på dette er frivillig fellesgodefinansiering som ble utredet for Lofoten i forbindelse med Masterplanarbeidet 2011. Ved prosjektperiodens utløp hadde man alt for få signerte avtaler til at modellen kunne etableres. Andre eksempler er Trysil som ønsket å prøve ut turistgebyr/kurtax, men ikke fikk tillatelse til det fra Nærings og Handelsdepartementet.

I pilotprosjektet har vi løfte problemstillingen til nasjonalt nivå for å gi det tyngde. Vi har hatt diskusjoner med Kommunenes Sentralforbund (KS) sentralt om hvordan dette er en viktig element i arbeidet med besøksforvaltning og interessepolitikk for kommunene. Som et resultat av dialogen har KS nå laget forslag til en forstudie til et forskningsprosjekt på fellesgodefinansiering. Forslaget blir vurdert i prioriteringsrunden for FoU-prosjekt for våren 2019. Forstudiet skal ende opp i en anbefaling om hva som må kartlegges og analyseres i et KS hovedprosjekt. Prosjektet skal bl.a. spesifisere hvilke økte finansieringsbehov norske kommuner får, og kan få, som følge av økt tilstrømming av turister til Norge. Hovedprosjektet skal se disse finansieringsbehovene i sammenheng med eksisterende nasjonale ambisjoner om å utvikle bærekraftige reisemål. Nordland fylkeskommune og Vestvågøy kommune skal sitte i en faglig prosjektgruppe sammen med Oppland fylkeskommune, Nordkapp kommune, Distriktsenteret, Innovasjon Norge, Riksantikvaren, Norges nasjonalparkkommuner, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet.

Spørsmål om fellesgodefinansiering ble lagt inn som ett av flere spørsmål i fergeundersøkelsen som ble gjort på ferga mellom Bodø-Værøy-Røst-Moskenes sommeren 2018 for å få mer kunnskap om hvordan tilreisende stiller seg til en «turistskatt». Vi spurte om de var villige til å betale kr 100 i turistskatt for å forbedre reisemålet Lofoten. Resultatene viser at halvparten av de spurte var positive og en tredjedel negative. Reisende fra Norge og Norden var betydelig mer positive enn andre utenlandske turister. Samtidig viste det seg at flere utenlandske gjester var positive til en slik skatt i intervjuene når de ble forklart at skatten skulle brukes til å utbedre lokale fellesgoder. Endelig rapport fra fergeundersøkelsen vil foreligge i løpet av juni 2019.

Fellesgodefinansiering kan også være et mulig tema i en eventuell Forkommune-søknad høsten 2019 (jfr 2.1.8). Dette vil åpne for å teste ut konkrete ideer og løsninger i samarbeid med kommunene.

2.3 Bærekraftige lokalsamfunn (frivillig sektor)

Frivillig sektor er viktig del av besøksforvaltningen her i landet og representerer mange av de som er med og tar vare på viktige utfartsområder og utmarksressurser knyttet til kulturlandskap, jakt og fiske. Fylkestingsaken peker på at det er viktig å få med denne sektoren i arbeidet med helhetlig besøksforvaltning. Vi har jobbet på flere områder med å involvere bl.a. lokalbefolkningen, grunneiere, grendelag og friluftsansjasjoner.

2.3.1 Kræsjkurs i besøksforvaltning

Kompetanse på besøksforvaltning må bygges opp og styrkes lokalt slik at innbyggere, grunneiere og grendelag blir i stand til å ta en mer aktiv rolle i besøksforvaltningen og får redskaper som kan målbære deres verdier, ønsker og behov. Prosjektet utvikler derfor verktøy for praktisk besøksforvaltning på grendenivå. Hvilke verdier ønsker folk å ta vare på? Hvordan kan reiselivsnæringen bidra til å realisere den utviklingen bygda ønsker?

Bærekraftig utvikling av lokalsamfunn, natur og miljø og andre opplevelsesområder er også viktig for framtidige besøkende. Bærekraftig utvikling i og inntil nasjonalparker og andre store verneområder er sentrale tema for lokal og regional besøksforvaltning.

Kræsjkurs i besøksforvaltning for grunneierlag, grendelag og innbyggerforeninger gjennomføres nå på Eggum og Fredvang (vår 2019), Vindstad/Bunesfjorden (sommer 2019) og i Henningsvær (høst 2019).

Kurset oppsummer kort tema og innspill som opptar innbyggerne i området og det som er drivkraften bak grendelaget sitt engasjement. Pilotprosjektet prøver så å ordne det som kommer fram på møtene innenfor geografiske områder (areal), ferdselsårer (linjer) og besøkspunkt (punkt) som er viktige for en helhetlig besøksforvaltning. Viktige startpunkt for turmål, parkerings-plasser og informasjonspunkt hører også med her. Dette sys sammen og vises på forskjellige temakart/situasjonskart.

Målet med kræsjkursene er å jobbe fram en verktøykasse med ulike virkemidler som kan brukes til å lede og styre besøkende. Disse virkemidlene må testes ut sammen med brukerne, og erfaringene herfra er nyttige eksempler også for andre planlagte kurs (f.eks. kurs for folkevalgte og for planleggere, se kap. 3). Vi snakker om tiltak som hører inn under hovedgrupper som; strategier, informasjon, fysiske tiltak/tilrettelegging, regulering, økonomiske tiltak og kursing/utdanning. Erfaringen viser at kartskisser som tar i bruk tjeneste- og opplevelsesdesign skaper engasjement både hos unge og gamle folk. Man blir fortore enige om hva man skal diskutere, og det bidrar slik til raskere og bedre samarbeid om løsninger. Skissene fungerer også godt som underlag for å få sette opp nye skilt, eller for å underbygge en søknad om bygdeutviklingstiltak. I samarbeid med grendelagene vil noen av løsningene de kommer fram til (bl.a. på bedre skilting) bli testet ut i sommersesongen 2019.

2.3.2 Samarbeid med frivillige organisasjoner

Blilyst og Mitt Moskenes

Blilyst i Moskenes er en lokal forening som jobber for trivsel, godt vertskap og blilyst i kommunen. De har avholdt en rekke «gjestebud» med lokale lag, foreninger og grupperinger for å få et nyansert bilde av innbyggernes ønsker og visjoner. «Mitt Moskenes» er et initiativ for å skape lokalt engasjement, trivsel, godt vertskap og inkludering for alle. Vi har hatt flere møter med dem og bidratt med innlegg om besøksforvaltning på et åpent møte om konsekvenser av cruisetrafikk i Moskenes (14.01.19) og på Mulighetskonferansen (08.05.19). Vi samarbeider nå for å utvikle et bredere kunnskapsgrunnlag rundt samspillet mellom reiselivsnæringen og lokalsamfunnets ønsker for egen utvikling, bl.a. med tanke på økt cruisetrafikk i sommersesongen (se kap 3).

2.4 Best practice nasjonalt og internasjonalt

Fylkestingsaken påpeker at Lofoten, Vega og Svartisen ikke er de første destinasjonene som opplever store utfordringer knyttet til store besøkstall og press på infrastruktur og fellesgoder. Pilotprosjektet skal derfor også søke informasjon, samarbeid og løsninger fra andre regioner og land.

2.4.1 Regionalt nivå

På regionalt nivå arrangerte vi et arbeidsseminar for alle pilotkommunene i Svolvær i september 2018. I denne forbindelse ble 3 internasjonale foredragsholdere invitert for å dele sine erfaringer, «best practice» og tanker rundt besøksforvaltning. De ble også utfordret til å gi oss deres blikk på utviklingen i Lofoten. Elisabeth Becker er en amerikansk prisvinnende

journalist som har skrevet anerkjente bøker om utviklingen i turisme. Cillian Murphy fra Irland representerer Loop Head Tourism som har vunnet flere internasjonale priser for hvordan de har involvert lokalbefolkningen i en bærekraftig utvikling av reisemålet. Chris Doyle representerer den globale reiselivsorganisasjonen Adventure Travel Trade Association (ATTA) som jobber med bærekraftig reiseliv fra et næringsperspektiv. Alle innleggene med disse ble også filmet og ligger tilgjengelig på fylkeskommunens hjemmesider (les mer om [besøksforvaltningsseminaret](#)). I forkant av selve konferansen arrangerte vi også en «Day of adventure» der ekspertene møtte og hadde direkte dialog med lokale aktører i Lofoten (grendelag, ordførere, næringsaktører, grunneiere, destinasjons-selskap m.fl.).

Cillian Murphy deltok i tillegg på Nordlandskonferansen 16.01.19 med et innlegg om turisme på lokalsamfunnets premisser og eksempel fra arbeidet de har gjort i Loop Head Peninsula.

2.4.2 Nasjonalt nivå

Nordland fylkeskommune har vært en hovedsamarbeidspartner i det nasjonale innovasjonsprosjektet Floke programmet – Friluftsparadokset i 2018-2019 ([Floke](#)). Utgangspunktet for «floken» har vært hvordan man skal ivareta ressurser og samtidig skape verdier lokalt. Deltakelsen gjennom 5 samlinger har bidratt til å koble fylkeskommunens reiselivsarbeid opp med aktører fra andre bransjer og sektorer knyttet til friluftsliv og opplevelsesbasert reiseliv. Andre deltakere i tillegg til oss har bl.a. vært Innovasjon Norge, Avinor, NSB, Norsk Tipping, Friluftsrådernes Landsforbund, Salten friluftsråd, Vestlandsforskning, DOGA (Design og arkitektur i Norge) Finn og Framtiden i våre hender.

Pilotprosjektet har gitt innspill til pågående nasjonale strategiprosesser. Vi ble invitert til å delta på et innspillsmøte om «Besøk og lokal samfunnsutvikling» som KS sentralt arrangerte 26.02.19. Møtet var knyttet opp mot arbeidet med en ny stortingsmelding om regional- og distriktpolitikk. I mars 2019 bad Kommunal- og moderniseringsdepartementet oss om å presentere pilotprosjektet i en faktaboks til meldingen. I april videresendte departementet også denne teksten til Nærings- og fiskeridepartementet og Kulturdepartementet som innspill til arbeidet med en strategi for kultur og reiseliv.

Pilotprosjektet ble invitert til møtet «Bærekraftig reiseliv. Seminar for oppfølging av veikartet» 01.04.19. Vi ble bedt om å holde en innledning til teamet Volumturisme som var ett av 3 tema som ble diskutert. De to andre temaene var natur- og kulturverdier og helhetlig planlegging. Møtet var et samarbeid mellom Nærings- og fiskeridepartementet og Klima- og miljødepartementet, og hadde bred deltakelse fra hele landet. Målet med møtet var å gi innspill til hvordan regjeringen i tiden framover skal følge opp Veikart for bærekraftig reiseliv som ble utarbeidet i 2017.

2.4.3 Internasjonalt nivå

Vi har knyttet flere internasjonale kontakter og deltatt på noen få konferanser i utlandet. Pilotprosjektet deltok, i samarbeid med Innovasjon Norge og bedriftsnettverket Innovative Opplevelser (InnOpp), på verdenskongressen til Adventure Travel Trade Association (ATTA) 15.-18.10.18. Sammen holdt vi to innlegg om hvordan Norge jobber på nasjonalt, regionalt og gjennom bedriftsklynger for å utvikle et bærekraftig reiseliv ([les mer om innholdet her](#)). Bærekraftig utvikling og besøksforvaltning var et sentralt tema på hele konferansen, som samlet mer enn 800 deltakere fra 60 land. I etterkant er samarbeidet med InnOpp og ATTA (i

tillegg til miljø på Island og i Danmark) fulgt opp gjennom møter hvor vi har diskutert mulighetene for et felles innovasjonsprosjekt med arbeidstittel «Shaping the future of tourism». Arbeidet følges primært opp av InnOpp og ATTA, og vi vurderer fortløpende hvordan dette kan gi synergier for pilotprosjektet og våre deltakerkommuner.

Annethvert år arrangeres en internasjonal konferanse med tema “Monitoring and Management of Visitors in Recreational and Protected Areas (MMV) Prosjektet hadde innlegg om besøksforvaltning under [MMV9-konferansen](#) i Bordeaux, under sesjonen for “Medvirkning i planlegging for naturbasert reiseliv og stedsutvikling”.

Flere av initiativtakerne til konferansen er norske forskere og den 10. MMV-konferansen vil foregå på Lillehammer 24.-27. august 2020 ([les mer om MMV10-konferansen her](#)). Hovedtema for konferansen er «Forvaltning av friluftslivsopplevelser i menneskets tidsalder – ressurser, markeder og innovasjoner». Dette er en viktig møteplass som vi håper mange aktører fra pilotområdet vil delta på. MMV-konferansene tilbyr et forum for presentasjoner og utveksling av forskning, ideer og erfaringer innen overvåking, måling og forvaltning av besøkende i friluftslivs- og fritidsområder og i og inntil verna områder. Tema som vektlegges er politiske virkemidler, problemer, praktiske og innovative løsninger. Konferansen er åpen for forskere, forvaltere, konsulenter, ledere, politikere, planleggere, medlemmer av frivillige organisasjoner og andre yrker som jobber med besøksforvaltning og besøksledelse i fritidsområder og verneområder. Besøksforvaltningsprosjektet vil bidra med flere innlegg her.

2.5 Fysisk tilrettelegging og infrastruktur

Riktig infrastruktur er en forutsetning for god lokal verdiskaping, og reiselivsnæringen er intet unntak. I prosjektet har vi sett viktigheten av å både løse kortsiktige akutte tiltaksbehov, og samtidig løfte blikket og finne gode helhetlige system som vil løse utfordringene i et mer helhetlig og langsiktig perspektiv.

2.5.1 Parkering, søppelhåndtering og toaletter

Håndtering av akutte utfordringer knyttet til parkering, søppelhåndtering og offentlige toalettfasiliteter har vært høyt prioritert. Fylkeskommunen oppfordret derfor i 2018 Lofoten Avfallsselskap (LAS) til å diskutere med kommunene (Moskenes, Flakstad, Vestvågøy og Vågan) hva som ville være gode løsninger for søppel- og toaletthåndtering i forkant av sommersesongen. Det ble i denne forbindelse innvilget neste 4 millioner fra de fylkeskommunale midlene til kommunal infrastruktur. Dette er første gang på lang tid at det er innvilget midler til reiselivsmessig infrastruktur. I prosjektet har kommunene pekt ut 2 steder i hver kommune og foreslått relevante tiltak. Pilotprosjektet har deltatt i en prosjektgruppe sammen med LAS og kommunene i dette arbeidet. De nye løsningene vil i hovedsak gjennomføres i perioden 2018-19.

Pilotprosjektet har også hatt prosesser i samarbeid med Vestvågøy kommune for å se på hvordan situasjonen kan forbedres på press-punktene Haukland og Unstad. I forbindelse med dette er det gjennomført møter og befaringer med kommunen, lokalbefolkning, grendelag og Nasjonal Turistveg. Fylkesrådet bevilget våren 2019 kr 935.000 til kommunen for å oppgradere toaletter og søppelhåndtering på disse to stedene. Til sammen vil fylkeskommunen og kommunen bruke neste 1,9 millioner på prosjektet. Eggum er et annet presspunkt som er diskutert med kommunens besøksforvaltningsgruppe.

I tillegg til de kortsiktige strakstiltakene, og som en oppstart av den langsiktige problemløsningen, gjennomførte Nordland fylkeskommune et innspillsmøte på temaet med destinasjons- og renovasjonsselskapene i hele Nordland. Møtet ble gjennomført i Bodø den 12. mai 2019. Målet var å få en oversikt over omfang og type utfordringer, dele erfaringer og se på alternativ til nye løsninger. Møtet blir fulgt opp og vi jobber videre med å finne tiltak som kan bidra til helhetlige og langsiktige løsninger.

2.5.2 Stier og ferdsel i marka

Pilotprosjektet har vært involvert og bidratt på en rekke møter der temaet har vært stier og ferdsel i marka. Vi har holdt innlegg på møte om stiprosjekt i Lofoten (i Svolvær 05.12.18 og 01.04.19). Vi har deltatt på oppfølgingsmøte om skisse til søknad fra stiprosjekt Lofoten til Nordland fylkeskommune. I tillegg deltok vi på oppfølgingsmøte om innhold og organisering av stiprosjekt Lofoten i forbindelse med støtte fra samfunnsløftet (Sparebankstiftelsen) i Svolvær 06.06.19.

Vi har deltatt på møter om innhold/oppstart av digitalisering av turrutekart/sti- og løypeplan sammen med Lofoten Friluftsråd vinter 2018 og vinter 2019. I mars og april 2019 var vi med på møter om Friluftslivets ferdselsårer sammen med Lofoten friluftsråd og fylkeskommunes seksjoner for folkehelse og plan. Stier og ferdselsårer i naturen er i tillegg et sentralt tema på alle kræsjkursene for grendelagene (se kap 2.3.1).

2.5.3 Styring av ferdsel

Vi har vært i dialog med Kjerkfjorden grunneierlag og Vindstad grendelag i forbindelse med endringer av fjordruta og de følgene dette fikk for omfang av ferdsel, endra ferdselsmønster og besøksadferd i bygdene.

Høsten 2018 deltok vi, sammen med representanter for utviklingen av Svartisen, i tjenstedesignprogrammet til Nordnorsk Design- og arkitektursenter (NODA). Dette er et kurs som gir solid innføring i tjenstedesign som metode. Programmet bestod av 5 samlinger hvor designere fra landsdelen jobbet med oss som hadde spilt inn konkrete case. Vi jobbet med Moskenes fergekai som opplevelsesrom og innfallsport og utfartspunkt for besøkende til Lofoten. Meløy deltar også i med den helhetlige opplevelsen av området rundt brearmen Engenbreen og området rundt. Kunnskapen og metodene vi lærte på kurset har vi brukt videre i kræsjkursene i besøksforvaltning for grendelag. Vi tenker i det videre arbeidet å utvikle informasjonsmateriell med lokale eksempler på hvordan tjeneste- og opplevelsesdesign kan brukes for å styre ferdsel. Dette vil inngå som en grunnleggende del av verktøykassen for besøksforvaltning og besøksledelse.

NODA følger nå opp dette første kurset og har utviklet et nytt konsept for «Tjenstedesign for kommuner». Her deltar Flakstad kommune med temaet utvikling og besøksforvaltning rundt Lofotodden nasjonalpark, og Meløy kommune med helhetlig formidlingskonsept for området rundt Svartisen/Engenbreen.

Vestvågøy kommune jobber sammen med Lokalhistorielaget, Museum Nord og fylkeskommunen for å få til god tilrettelegging av viktige og utsatte kulturminner og kulturlandskap. Det har vært gjennomført et par større felles møter våren 2019.

2.5.4 Besøkende som ressurs for å opprettholde lokal infrastruktur og levende lokalsamfunn
Fylkeskommunen er selv en stor og viktig reiselivsaktør i form av samferdselstjenester. Det er viktig å se på hvordan besøkende også kan være en ressurs for å opprettholde viktig infrastruktur for lokalbefolkningen i fylket. Pilotprosjektet har våren 2019 jobbet tett sammen med samferdselsavdelingen på deres prosjekt «Sommerbåtene». Dette er to nye ruter som utnytter ledig båtkapasitet i sommermånedene. Det er satt opp to hurtigbåtruter på strekningene Bodø-ytre Helgeland og Bodø-Skutvik i 2 måneder i perioden juni-august. Prosjektet er en pilot som skal gå i 4 år og 2019 blir et testår. Pilotprosjektet har gitt innspill på besøksforvaltning knyttet til de ulike anløpsstedene, kobling mot ønskede besøksgrupper (hvem vil vi invitere) og bærekraft knyttet til bruk av offentlig transport på reisen (Travelpass Nordland/Travel like a local). Vi vil fortsette samarbeidet etter prøvesesongen og jobber videre med hvordan besøksforvaltning kan konkretiseres i samferdselssektoren.

2.6 Smart destinasjonsutvikling og ansvarlig markedsføring

De siste årene har det skjedd store endringer (bl.a. innen teknologi og som et resultat av opplevelsesøkonomien) som også påvirker reiselivsnæringen i Nordland ([oversikt over noen av de viktigste endringene](#)). Behovet for besøksforvaltning har økt og må ses i sammenheng med disse grunnleggende endringene. Pilotprosjektet jobber derfor sammen med reiselivsnæringen for å finne innhold og arbeidsmåter for en ny og smartere reisemålsutvikling. Dette inkluderer nye roller og forvaltningsoppgaver og hvor alle aktørene på reisemålet må diskutere hvordan man sammen kan ta et helhetlig ansvar for å kvalitetssikre hele kundereisen (dvs. både før, under og etter reisen). Individualisering og bruk av sosiale media gjør at kunden blir den viktigste markedsføreren og at fortellinger som deles mellom kundene selv bli minst like viktig som det vi selv sier.

Sentralt i besøksforvaltning er å skifte fokus fra volum til verdiskaping. Det blir viktig å definere hvem vi ønsker å invitere og hvorfor. Hvilke kundegrupper er det vi trives med og som bidrar til sosial og økonomisk verdiskaping lokalt? Hvilken påvirkning har ulike kundegrupper på reisemålet og hvilke tålegrenser må vi være oppmerksom på? Vi har jobbet med flere ulike tiltak som kan brukes videre i en tankegang rundt smart og bærekraftig reisemålsutvikling.

2.6.1 Kommunikasjon før gjesten ankommer

I 2018 satte vi i gang et prosjekt sammen med NordNorsk Reiseliv (har prosjektledelse), Destination Lofoten og Innovasjon Norge i Sverige. Målet var å se på hvordan vi kan påvirke besøkende med informasjon før de ankommer Lofoten. Tanken er å være i forkant og jobbe med holdninger slik at en del uønsket atferd på reisemålet unngås. Sverige ble valgt som testmarked og det ble diskutert hvilke målgrupper ([jfr strategisk kompass og målgruppebeskrivelser](#)) er mest aktuelle fra dette markedet. Vi har tatt utgangspunkt i «Lofotvettreglene» og sett mer på hvordan disse kan kommuniseres på en mer engasjerende måte til prioriterte kunder. Sommeren 2018 samarbeidet vi med to ulike influencers (opinionsledere) som fikk i oppgave å tolke Lofotvettreglene for sine følgere. Det ble produsert to korte videoer som var forskjellige og gave nye innspill til prosessen. Vi ønsker å jobbe videre med video i kombinasjon med annen kunderettet informasjon. Det kan være aktuelt å lage nye videoer f.eks. med lokalbefolkningens perspektiv. Prosjektet ligger fortsatt innen i bestillingen til NordNorsk Reiseliv, men har av ulike årsaker både hos NNR og Destination Lofoten, hatt litt dårlig framdrift det siste halve året.

2.6.2 Ansvarlig markedsføring

Pilotprosjektet har vinteren/våren 2019 samarbeidet med NordNorsk Reiseliv på prosjektet «Ansvarlig markedsføring». Målet med dette prosjektet er å se på hvordan problemstillinger knyttet til bærekraft og besøksforvaltning kan konkretiseres i forhold til valg av ulike målgrupper. Hva betyr bærekraftige markedsvalg i praksis? Hva er viktige planleggingsoppgaver i forkant av markedsføringen for å tilrettelegge for god besøksforvaltning? Tanken er at kunnskap om dette må inngå som et viktig beslutningsgrunnlag når markedsvalgene tas. Markedsføring må i større grad ta hensyn til konsekvensene av markedsføringen «på bakken». Det må være en tettere sammenheng mellom markedsføring og leveransen på reisemålet for å sikre høy opplevelseskvalitet og langsiktig konkurransekraft. Prosjektet er fortsatt i en startfase, og blir fulgt opp høsten 2019.

2.6.3 Kunnskapsinnhenting

Kommunene Værøy og Røst skiller seg på enkelte områder ut fra de 4 andre Lofotkommunene når det gjelder utfordringer knyttet til reiseliv. Etter dialog med kommunene i oppstarten av pilotprosjektet ble det klart at de hadde spørsmål knyttet til tilgjengelighet (reisetid og pris) og til hvorfor de blir valgt eller eventuelt valgt bort som reisemål. I kundeundersøkelsen som ble gjort for Lofotrådet i 2016 var det bare passasjerer på ferga Bodø-Moskenes som ble spurt. I samarbeid med kommunene bestemte vi oss derfor for å gjøre en tilsvarende undersøkelse på ferga Bodø-Røst-Værøy-Moskenes med et spisset fokus på Værøy og Røst. For å kunne sammenligne svarene med undersøkelsen fra 2016 ble spørreskjemaene i hovedsak beholdt, men med dybdespørsmål knyttet til de to øyene. Den nye fergeundersøkelsen ble gjennomført sommeren 2018 og bestod både av spørreskjema og dybdeintervju. Rapporten blir ferdigstilt i juni 2019. Vi vil i samarbeid med kommunene presentere og diskutere resultatene og innsikten med næringsliv og lokalbefolkning på møter i løpet av høsten 2019 (se kap. 3). Vi ser at rapporten gir innspill fra dagens reisende som kan være relevante i den videre reiselivsutviklingen lokalt.

Pilotprosjektet jobbet tett sammen med Meløy Utvikling og aktørene på Svartisen for å utforme en kundeundersøkelse i området ved Engenbreen sommeren 2018. Undersøkelsen bestod av en rekke intervju for å kartlegge reisemotivasjon og opplevelsesverdier i området. Resultatene gir viktig kunnskap om hvilke ulike kundegrupper som besøker området i dag og hvilke verdier som er viktig for dem. Kunnskapen er brukt i det videre arbeidet med tilrettelegging av stier, styring av trafikkstrømmer i området, ideer til nye opplevelsesleveranser, definisjonen av ulike opplevelsesrom i landskapet, innspill til mulige avlastningssoner, og mulige konflikter mellom ulike kundegrupper med tanke på ønsket opplevelsesverdi. Resultatene fra undersøkelsen ble også brukt inn i kurset i tjenstedesign som NODA arrangerte høsten 2018 og der ansatte i Meløy Utvikling og Brestua deltok med Svartisen som case (se kap 2.5.3). I tillegg deltok pilotprosjektet på studieturen som hovedprosjektet i Svartisen hadde til Sogndal i juni 2018 for å lære av breturisme på Vestlandet.

Vegetasjon- og beitekart er et viktig kunnskapsgrunnlag for landskapsskjøtsel og tilrettelegging for ferdsel. Reinefjorden grunneierlag satte for et par år siden fokus på gjengroing, og organiserte seg for å se på muligheter for å ha beitedyr igjen. I samarbeid med Lofoten Matpark bidro pilotprosjektet til at Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) fikk kartlagt vegetasjonen i områdene Bunesfjorden - Buneset og Kjerkfjorden - Horseid, til sammen 11,3 km². Dette ble gjort i sammenheng med feltarbeid som pågikk i Flakstad og

Vestvågøy kommuner. Hensikten er å framskaffe informasjon for bruk i planlegging av beitebruk, landskapsskjøtsel og planlegging og tilrettelegging for den økende turismen i området. Rapporten ble sendt ut i april 2019. Kartlegginga blir fulgt opp med fagdager og seminar i samarbeid med Lofoten Matpark og NIBIO.

Pilotprosjektet har så langt vi har hatt kapasitet til det bidratt til ulike studentoppgaver som har ønsket å skrive om tema innen besøksforvaltning. Vi ser en stor nytteverdi i at det forskes på case i Nordland og at det bygges opp lokal kompetanse. Her er eksempler på noen av oppgavene:

Student(er)	Tema	Nivå	Institusjon
Håvard Holmen, Håkon Giæver	Viktigheten ved å forstå og å bruke konsepter i mindre reiselivsbedrifter	Bacheloroppgave	Norsk Hotellhøgskole, Universitetet i Stavanger
Johanne Bakkehaug, Julie Bakke Stensen, Liv Aina Moe	Overturisme i Lofoten?	Fagoppgave	Universitetet i Tromsø, Norges arktiske Universitet
Zdenek Dvorak	Hvordan bidrar besøksforvaltning til bærekraftig turisme?	Masteroppgave	Handelshøgskolen i Bodø, Nord Universitet
Lone Kristine Bismo, Marie Stemland Olsen	Hvordan oppleves overturisme i Lofoten, og spesifikt hvordan cruiseturismen påvirker dette	Bacheloroppgave	Handelshøgskolen i Bodø, Nord Universitet
Mari Sørholt	Allemannsretten møter masseturisme	Masteroppgave	Juridisk fakultet, Universitetet i Tromsø, Norges Arktiske Universitet
Åse Holthe	Landskapstilpasset tilrettelegging i utsatte kulturlandskap på Vest-Lofotens ytterside. Mulige synergier mellom landbruk og turisme	Masteroppgave	NMBU, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Sabine Felix	Sosial bærekraft i reiselivet (hun har hatt internship i Lofoten Matpark)	Masteroppgave	Masterstudent i antropologi i Berlin
Tonje Kvam	Overturisme og bærekraft i lokalsamfunn (hentet empiri bl.a. fra Henningsvær)	Doktorgrad	Nord Universitet
Astrid Maria Cabrera	Medlem i forskergruppa for Sted, makt og mobilitet. Ønsker case fra Lofoten	Doktorgrad	Universitetet i Tromsø, Norges arktiske Universitet

2.6.4 Samarbeid med andre utviklingsprosjekt

Det er mange utviklingsprosjekt som foregår parallelt, spesielt i Lofoten. Vi ser det som viktig å delta konstruktivt i andre utviklingsprosjekt der dette er ønskelig for å skape synergier og god samordning. Her er noen av prosjektene vi deltar i:

- Samordningsgruppe mellom Destination Lofoten, Jakten på Lofoten og det pågående arbeidet med Merket for bærekraftig reisemål.

- Destination Lofoten sitt prosjekt «Destination Lofoten – rigga for 'Det nye reiselivet'». Prosjektet er finansiert av Innovasjon Norge og gjennomføres av konsulentselskapet Mimir.
- Prosjektet «Gode møter med beitedyr» ledet av Utmarksprosjektet til faglaga i Landbruket/Lofoten Matpark. Målet er å lage en film og informasjonspakke for en mer ansvarlig ferdsel og bedre møter med dyr på utmarksbeite. Vi deltar i ressursgruppa sammen med Destination Lofoten. Prosjektet er finansiert av fylkesmannen i Nordland.
- Hovedprosjektet for Svartisen. Vi deltar som observatør i styringsgruppen. Utviklingsprosjekt finansiert av Nordland fylkeskommune.

2.7 Konferanser og informasjonsarbeid

Å bidra med nok og oppdatert informasjon om arbeidet i et utviklingsprosjekt med mange deltakere er alltid en utfordring. I tiden framover vil vi se på enda mer effektive måter å kommuniserer med involverte og andre som er interesserte i arbeidet som er igangsatt.

2.7.1 Seminar om besøksforvaltning

11.-12 september i 2018 arrangerte vi et arbeidsseminar om besøksforvaltning hvor alle de 8 deltakerkommunene hadde anledning til å møtes. Målsettingen var å dele og diskutere ulike tema innen besøksforvaltning og delprosjekt som var igangsatt. Første dag var i hovedsak viet presentasjoner fra pilotkommunene, og ble avsluttet med erfaringsutveksling fra besøksforvaltningsprosjekt på Vestlandet. Dag to var en kombinasjon av innlegg fra internasjonale eksperter og arbeidsverksted med fokus på refleksjon og diskusjon av hvilke tiltak som er relevant for oss videre i prosjektet. Forelesningen på andre dag ble filmet og gjort tilgjengelig for de som ikke hadde anledning til å delta på konferansen ([se alle presentasjonene og videoene her](#)). Planleggingen og gjennomføringen av konferansen var ressurskrevende, og i 2019 vil en tilsvarende felleskonferanse legges i tilknytning til Norsk Opplevelseskonferanse i månedsskiftet oktober/november (se kap. 3).

2.7.2 Foredrag og innlegg

Pilotprosjektet har også deltatt på en rekke arrangement der vi har bidratt med foredrag om besøksforvaltning. Her er et utdrag av noen arrangement:

Dato	Arrangement	Arrangør
16.01.18	Lytring (debattmøte) med tema: Er turisme en velsignelse eller en forbannelse for Lofoten?	Nord Universitet
07.02.18	Reiselivskonferanse i Lofoten	Destination Lofoten
27.02.18	Innlegg om kompetansebehov innen opplevelsesbasert reiseliv	NFK utdanningsavd. og næringsavd.
01.03.18	Formannskapet i Meløy kommune	Meløy utvikling og Meløy kommune
09.03.18	Innlegg på konferanse ifm. UNESCOs arbeid med bærekraft. Undersøke mulighet for Man and the Biosphere (MAB-prosjekt). Samarbeidsmøte med Miljødirektoratet og Nord-Hordaland Biosfæreprosjekt.	Matparken Lofoten
18.04.18	Det gode reiseliv på Røst (folkemøte)	Røst kommune, opplevelsesbasert næringsutvikling

02-03.05.18	#Velkommen Inn. Temadager om tilrettelegging og opplevelser på Vega	Vega verneområdestyre og Vegaøyene verdensarv
01.06.18	Fellesmøte mellom plan og næring	Vestvågøy kommune
01.06.08	Innlegg for Ingelin Noresjø og stortingsrepresentanter for KRF	Nordland KRF
14.06.18	Innlegg på møte med styringsstaben i Statens vegvesen region nord	Statens vegvesen
18.06.08	Orientering til besøk fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe, Leknes	Arbeiderpartiet på Vestvågøy
21.06.18	Orientering for Lofotrådet, Værøy	Lofotrådet
29.08.18	Innlegg på MMV9-konferansen, Bordeaux	International Conference on Monitoring and Management of Visitors in Recreational and Protected Areas
30.08.18	Innlegg for LOs stedsutviklingsutvalg (på studietur i Nordland)	LO sentralt
01.10.18	Seminar om beite og turisme i Lofoten, Leknes	Lofoten Matpark
04.10.18	ISOCARP-kongressen (internasjonal plankonferanse), Bodø	Kommunal- og moderniseringsdepartementet
15.-18.10.18	ATTA Word Summit, Toscana (internasjonal reiselivskonferanse)	Adventure Travel Trade Association
21.11.18	Samling for nasjonalparkforvaltere i Nordland	Fylkesmannen i Nordland
28.11.18	Plankonferansen	NFK næringsavdelingen
30.11.18	Fredagsseminar for næringsavdelingen	NFK næringsavdelingen
06.02.19	Heldags forelesning om besøksforvaltning	Lofoten Reiselivsfagskole
28.03.19	Helgelandskonferansen	Helgeland Reiseliv
05.03.19	Merkurkonferansen for butikker i utkantstrøk, Nordland	Merkurprogrammet
12.03.19	Flakstad kommunestyre	Flakstad kommune
26.03.19	Parkmøte i Nærøyfjorden verdsarvpark (på Skype)	Nærøyfjorden verdsarvpark
01.04.19	Bærekraftig reiseliv. Seminar for oppfølging av veikartet	Nærings- og fiskeridep. Og klima- og miljødep.
01.04.19	Medlemsmøte for guider i Bodø Guideforening	Bodø guideforening
25.04.19	Nasjonal samling for reiselivslærere i videregående skoler	Aust-Lofoten vgs.
08.05.19	Mulighetskonferansen i Moskenes	Mitt Moskenes
31.05.19	Innlegg på workshop Linking Tourism and Conservation (Flakstad)	Linking Tourism and Conservation Society

2.7.3 Annet informasjonsarbeid og dialog

Vi hadde møter med alle kommunene som er med i prosjektet første halvår 2018. Vi diskuterte aktuelle problemstillinger og samarbeidsprosjekt. I etterkant har vi prøvd å følge opp innspillene etter beste evne og kapasitet.

Vi så etter det første året at vi burde ha prioritert digital informasjon fra pilotprosjektet høyere. Informasjon om reiseliv og opplevelser er heller ikke så lett å finne fram til på fylkeskommunens hjemmesider. Vi ønsket derfor en egen informasjonsside for prosjektet og utredet mulighetene for dette i februar 2019. Av praktiske, tekniske og juridiske grunner må siden være en del av nettsideløsningen til fylkeskommunen, og vi hadde dialog med et mediebyrå for å utvikle en løsning for nettside og Facebook-konto som passet til våre behov. Denne var ferdig i slutten av april. Teknisk leverandør hadde imidlertid ikke kapasitet til å gjøre programmeringen før i midten av august. Prosessen har tatt mye lenger tid enn det vi forventet, men forhåpentligvis vil vi kunne produsere mer informasjon og gjøre den mer lett tilgjengelig fra tidlig høst av.

3. Tanker om veien videre

Mange av tiltakene som er beskrevet i denne rapporten krever oppfølging i tiden framover. I tillegg er følgende planlagt siste halvår 2019:

- **Folkevalgkurs innen besøksforvaltning.** Vi samarbeider med KS sentralt og KS Nord om å se på hvordan Folkevalgprogrammet deres kan utvikles til å inkludere besøksforvaltning som tema. Målet er at vi i løpet av høsten kan utvikle faglig innhold til et slik kurs for kommunestyre, og at vi i første halvdel av 2020 kan teste dette i alle de 8 deltakerkommunene.
- **Veileder for involvering av grendelag i besøksforvaltning.** Basert på erfaringene fra de kræsjkursene som gjennomføres ønsker vi å lage en oppsummering av hvordan dette kan gjennomføres. Målet er at det skal bli en faglig og praktisk veileder for kartlegging av lokalsamfunnets ønsker i forhold til reiselivsnæringen. Vi ønsker også å se på hvordan dette eventuelt kan bidra som et verktøy i demokratiprosessene i kommunen.
- **Diskusjoner om ønsket reiselivsutvikling på Værøy og Røst.** Vi har diskutert hvordan vi kan bruke innsikten fra dagens kunder som et innspill i en videre debatt om utvikling av reiselivet på Værøy og Røst. Sammen med kommunen vil vi skreddersy et opplegg hvor vi får presentert resultatene og legger til rette for en god debatt rundt dagens og morgendagens turisme. Hva skal turismen bidra med for lokalsamfunnene og hvem er det vi trives med å ha på besøk?
- **Økt kunnskap om påvirkningen av cruisetrafikk i Moskenes.** Det har pågått en debatt knyttet til økning av cruisetrafikk til Lofoten. Både kommunen og Blilyst-gruppa har ønsket en diskusjon om muligheter og utfordringer knyttet til dette. Pilotprosjektet bidrar til en enkel kunnskapsinnhenting knyttet til noen av sommerens anløp. I samarbeid med kommunen og lokale næringsaktører vil vi se hvordan disse innsiktene eventuelt kan brukes videre i de pågående lokale prosessene.
- **Følgforskning.** I FT-saken om besøksforvaltning står det at prosjektet skal evalueres underveis. Evalueringen skal danne grunnlag for hvordan arbeidet med besøksforvaltning skal videreutvikles i Nordland. Vi vil lyse ut et anbud på følgforskning i løpet av høsten.
- **Følge opp søknader om forskningsmidler**
- **Konferanse om besøksforvaltning.** Vi vil arrangere en egen dag på besøksforvaltning i tilknytning til Norsk Opplevelseskonferanse i slutten av oktober. Dette er en nasjonal reiselivskonferanse som samler reiselivsaktører og kommuner som satser på reiseliv. Konferansen skal i år være i Svolvær. Foreløpig tanke om tema: Hvordan kan besøkende være en ressurs for å opprettholde verdifulle natur- og kulturverdier? Hva er våre kjerneverdier? Hva vil vi ta vare på? Hva ønsker vi å fortelle om? Hvilke turister eller målgrupper passer inn og vil hjelpe oss å ta vare på disse verdiene?
- **Konferanse for og med kommunale planleggere.** I samarbeid med seksjon for plan og miljø, og samfunnsseksjonen på næringsavdelingen vurderer vi muligheten for å arrangere en konferanse sammen med kommunale planleggere med fokus på besøksforvaltning i planarbeid. Målet er å diskutere hvilke verktøy som kan forsterke det konkrete og praktiske arbeidet med besøksforvaltning både lokalt og regionalt.
- **Bidra til at besøksforvaltning kommer inn i undervisning.** Fortsette å tilby forelesninger og bidra til utvikling av kurs/moduler i besøksforvaltning for alle nivåer: Ungdomsskole (Moskenes), videregående skole (Aust-Lofoten), fagskolen (Lofoten) og universitetsnivå (desentralisert kurs i besøksforvaltning i Lofoten), tilreisende studentgrupper, Nord Universitet og Universitetet i Tromsø.